

Да ли је и како у Босни могло без рата 1992–1995? Који су то догађаји и актери у згуснутој историји раних деведесетих, мало пре или нешто касније, који су бившу централну југословенску републику гурнули у рат, или су можда могли да је трансформишу у миру? То су питања на која се у БиХ враћају сваке године поводом пролетњих празника, које једни славе, а други оплакују, без обзира на већ 20-годишњу нову реалност.

Многи сматрају да је ратна судбина БиХ била запечаћена још аферама „Агрокомерц” и „Неум” које су кадровски десетковале врх бивше власти. Да су остали на политичкој сцени, искусни Микулић, Поздерац и Реновица би, попут Кучана, Милошевића и других, преузели националну реторику антикомунистичке конкуренције и добили изборе. Они су ионако били бирани по националном кључу, а национално подељена база их је препознавала као своје представнике. Ипак, претпоставку да би стари и у сарадњи уходани професионалци лакше градили компромисе него политички дебитанти Изетбеговић, Караџић и Кљујић, оспорава чињеница да су се у аферама показали недорасли и мањим искушењима.

Неки опет верују да рата не би било да су бирачи у БиХ заиста гласали за комунисте и реформисте, као што су и пре и после избора листом тврдили. Међутим, трансформисани СК БиХ (СДП) је после последњег Конгреса СКЈ постао републичка странка, док су реформисти у БиХ били само огранак југословенске странке (СРСЈ за БиХ). Око питања „независна БиХ” или „БиХ у скраћеној Југославији” и две мултинационалне странке су се разишле једнако као и националне СДА (ХДЗ) и СДС и зато нису ни ушли у предизборну коалицију. Уосталом, на челу прве је био Муслиман, а на челу друге Србин.

Има мишљења да би рат био избегнут да је први председавајући Председништва БиХ, у складу са изборним законом, постао кандидат с највећим бројем гласова – социјалистички привредник Фикрет Авдић, а не верски радикал Изетбеговић. Закулисном трансакцијом унутар СДА, која није могла проћи без подршке српских и хрватских чланова Председништва, из игре је избачен кандидат који је касније, као лидер АПЗБ, активно сарађивао и са Србима и са Хрватима. Међутим, по свему судећи, Авдић је био типичан регионални лидер који није имао ни осећаја ни мотива за рад изван цазинског завичаја.

Надгласавање по питању суверенитета БиХ било је за српски народ тај фатални историјски чин. СДА и ХДЗ су напросто занемарили скупштински Савет за националну равноправност. Уследило је прегласавање о референдуму о независности у Председништву БиХ, а „међународна заједница” је игнорисала дуалитет у савезном Уставу, који јесте републикама давао атрибуте државности, али једино народима признавао право на самоопредељење до отцепљења

Накнадне анализе срљања у рат подједнако велики значај придају и Цицермановој сугестији Изетбеговићу да повуче потпис са Лисабонског споразума, односно, његовој фаталној наивности да га послуша без гаранција да ће САД и ЕЗ војно бранити јединствену БиХ. Три и по године касније, Изетбеговић ће у Дејтону потписати безмало исти споразум, али после сто хиљада муслиманских, српских и хрватских жртава, због чега га данас оспоравају и многи његови најближи саборци.

Пропуштена шанса за миран расплет босанског чвора био је муслиманско-српски „историјски споразум” у коме је Милошевић прихватио све услове Зулфикарпашића и Филиповића, односно, Изетбеговића за остатак БиХ у скраћеној Југославији, али је овај потоњи накнадно повукао пристанак.

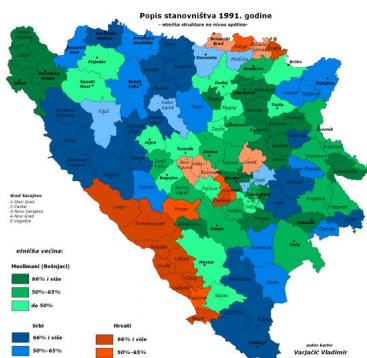

Има мишљења да је пресудна била двострука игра хрватске стране. ХДЗ је најпре обзнанио своју верзију референдумског питања која је независност БиХ везивала за унутрашњу територијално-етничку поделу, а затим споразумом Туђмана и Изетбеговића одустала од „ливањског питања”. Док се Кљујић у Сарајеву залагао за пробосанску

опцију јединствене БиХ, Бобан је, истовремено, у Грудама правио Херцег-Босну.

Све минуле године занемарен је као казус бели двоструки фалсификат у самом финалу напредовања ка рату. Прво, пажљиво читање показује да Бадинтер није написао да је за отцепљење БиХ од СФРЈ довољна подршка већина грађана на референдуму, него да је неопходно да то буде већина од сваког од три конститутивна народа. И друго, за осамостаљење је била потребна подршка две трећине уписаних или 66 одсто, а званично је избројено само 64 одсто. САД и ЕУ су, дакле, унапред биле одлучиле о признању.

Иако су грађански рат у БиХ, Србима наметнули што Муслимани (мајоризацијом), што Хрвати (двоструком игром), што међународна заједница (игнорисањем њихових права и интереса), распрострањено је мишљење да је српска страна крива за рат. То што су остали актери у сукобу били војно инфериорни и имали више жртава не значи да су били морално супериорни. Да је српско вођство наставило борбу дипломатским, а не оружаним средствима вероватно би се и данас узалуд борили за равноправност у БиХ.

Нажалост, накнадне анализе о олако превиђеним ратним ризицима и пропуштеним шансама за мир у БиХ ни данас немају карактер јалове расправе „шта би било да је било“.

Тамо се сада, како споља тако и изнутра, озбиљно планирају нова поспремања унутрашњих граница и ентитетских надлежности, а у томе зачудо имају подршку и неких високо ранжираних представника РС, који се, с правом или не, позивају и на матицу.

(Политика)

